

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2024.9>**В. Завтур,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОКТРИНА «РОЗУМНОГО ОЧІКУВАННЯ ПРИВАТНОСТІ»: ГЕНЕЗА, ЗМІСТ ТА ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейський правовий простір цілком природно супроводжується підвищеним інтересом з боку науковців та правозастосувачів до тих юридичних доктрин, які є іманентними для західної правової традиції.

Ця тенденція є дедалі більш помітною і стосується як публічно-, так і приватноправової сфери. Саме тому, необхідність забезпечення належного рівня правозастосування виводить на перший план проблеми правильного розуміння генези, сутності, а також коректного визначення сфери застосовності таких юридичних конструкцій.

До однієї із таких доктрин відноситься і вчення про «розумне очікування приватності» («reasonable expectation of privacy»), яке сформувалося у практиці Верховного Суду Сполучених Штатів Америки (далі – США) та за своєю сутністю виступає тестом інтрузивності, яким керується суд при визначенні правомірності втручання у приватне життя особи. Навряд чи можна стверджувати, що таке поняття є невідомим для вітчизняної юридичної науки, однак, основний акцент у його дослідженні помітно зміщений поза сферу кримінального провадження (захист персональних даних, захист права на приватність у соціальних мережах, приватність на робочому місці тощо).

Втім, відповідний стандарт вже активно застосовується у судовій практиці. Зокрема, Касаційний Кримінальний Суд Верховного Суду (далі – ККС ВС) у Постанові від 17 січня 2023 року (справа № 648/1543/15-к) звернувся до тесту «розумного очікування приватності» при здійсненні оцінки допустимості доказів, отриманих при огляді службового кабінету [1]. Відповідна позиція ККС ВС була сприйнята і знайшла відбиття у правозастосовній діяльності судів нижчих ланок.

Це свідчить про формування наукового запиту до більш комплексного та ґрунтовного дослідження доктрини «розумного очікування приватності» та можливостей її застосування у сфері кримінального провадження в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти реалізації засади невтручання у приватне життя були предметом наукових досліджень Л.І. Аркуші, В.К. Волошиної, В.І. Галагана, Н.В. Глинської, І.В. Гловюк, О.В. Капліної, Г.Р. Крет, Ю.В. Лисюка, В.В. Назарова, М.А. Погорельського, О.І. Полюховича, І.І. Савляк, А.В. Самодіна, Д.Б. Сергеевої, Н.С. Стефанів, М.М. Стоянова, А.Б. Ткачика, Ж.В. Удовенко, В.О. Шерудило, О.Г. Шило та ін. Але, незважаючи на наявність низки монографічних досліджень цієї проблематики (Ж.В. Удовенко, І.І. Сав-

ляк, А.Б. Ткачик, В.О. Шерудило), до питання реалізації доктрини «розумного очікування приватності» у сфері кримінального провадження вітчизняні науковці практично не зверталися.

Саме тому, **метою** даної статті є дослідження генези, змісту та перспектив реалізації доктрини «розумного очікування приватності» у кримінальному провадженні.

Последовне висвітлення окреслених питань вимагає звернення до окремих особливостей розуміння змісту доктрини «розумного очікування приватності» в трьох правових вимірах: 1) законодавство, юридична доктрина та судова практика у США; 2) прецедентна практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ); 3) законодавство, юридична доктрина та судова практика в Україні.

Законодавство, юридична доктрина та судова практика у Сполучених Штатах Америки. В американській юридичній доктрині тест «розумного очікування приватності» сформувався у зв'язку із судовим тлумаченням Четвертої поправки до Конституції США, яка встановлює: «Право народу на недоторканість особи, помешкання, особистих документів і майна не має порушуватися безпідставними обшуками і арештами; ордер на обшук і арешт має видаватися лише із законних причин, засвідчених присягою або доведеними фактами. В таких ордерах треба докладно вказувати місце, де треба провести обшук, осіб, яких треба заарештувати, або речі, які треба вилучити» [2].

Відповідно, серед американської юридичної спільноти виникла дискусія з приводу сфери дії Четвертої поправки – вона захищає від свавільного втручання держави лише житло та майно особи, чи мова йде про право на приватність у більш широкому значенні.

Тривалий час тлумачення Четвертої поправки до Конституції США

грунтувалося на позиції, викладеній у справі «Олмстед проти Сполучених Штатів Америки» 1928 року (Olmstead v. United States), у якій Суд дійшов висновку про те, що докази, отримані внаслідок прослуховування телефонних розмов не порушують Четверту поправку, оскільки сфера дії останньої розповсюджується лише на обшуки та вилучення речей, а порушення недоторканості житла або майна не відбулося [3].

Це рішення залишалось прецедентним і встановлювало вузький підхід (або, як його ще іменують у американській юридичній літературі, «режим власності») у тлумаченні Четвертої поправки до 1967 року, коли Верховний Суд США ухвалив рішення у справі «Кац проти Сполучених Штатів Америки» (Katz v. United States). У цій справі суддям належало визначити, чи є телефонна будка місцем, що підпадає під захист в контексті Четвертої поправки. Суд погодився із заявником в тому, що дії правоохоронних органів у цій справі порушили недоторканість його приватного життя, на яке він обґрунтовано розраховував, користуючись телефонною будкою, і відповідно, визнав, що відбувся «обшук» в значенні Четвертої поправки. Втім, найбільш відомою у цій справі стала думка, висловлена суддею Д. Харланом, яка хоча й співпадала з позицією більшості суддівської колегії, але була викладена окремо з метою її уточнення. Її квінтесенція виражається у такому формулюванні: «Четверта поправка захищає людей, а не місця. Однак питання полягає в тому, який захист вона надає цим людям. Загалом, відповідь на це запитання вимагає звернення до поняття «місце». Мое розуміння цього правила, яке впливає із попередніх рішень, полягає в тому, що існують дві вимоги: по-перше, щоб особа продемонструвала реальне (суб'єктивне) очікування приватності, і, по-друге, щоб це очікування було таким, яке суспільство готове

визнати «розумним». Таким чином, будинок людини є для більшості цілей місцем, де вона очікує приватності, але об'єкти, дії чи заяви, які вона виставляє на «загальний показ» для сторонніх осіб, не є «захищеними», оскільки у даному випадку вона не демонструє жодного наміру тримати їх при собі. З іншого боку, розмови на відкритій місцевості не будуть захищені від підслуховування, оскільки очікування приватності за цих обставин було б нерозумним» (переклад авторський – В.З.) [4].

Власне, ця думка судді Харлана вважається основою рішення у справі «Кац проти Сполучених Штатів» і надалі стала іменуватися в американській доктрині «тестом Каца» або тестом «розумного очікування приватності».

Водночас, слід зауважити, що в тамтешній юридичній літературі тест «розумного очікування приватності» сприймається достатньо неоднозначно, поділяючи фахову спільноту на його прибічників та противників. Основний аргумент останніх зводиться здебільшого до неконкретності цього тесту, яка відкриває можливість для його надто широкого тлумачення. У зв'язку із цим, американський вчений Пітер Вінн, у своєму дослідженні ставить слушне питання: як сталося так, що настільки суперечлива доктрина, яка неодноразово піддавалася критиці в академічних колах, змогла посісти настільки центральне місце в юриспруденції? Автор зазначає, що насправді, суддя Харлан не винайшов нової юридичної конструкції, адже по суті, концепція розумного очікування приватності включає в себе попередній стандарт, сформульований у справі «Олмстед проти Сполучених Штатів», однак запропонував розуміти його більш широко. У такій інтерпретації він надає суду більше можливостей у захисті прав особи, особливо в еру інформаційних технологій, коли право на приватність вже не пов'язу-

ється виключно із власністю у її класичному розумінні [5, с. 7-8].

Доктрина «розумного очікування приватності» в подальшому стала основою для формування «доктрини третьої сторони» (third-party doctrine), суть якої полягає у тому, що особа не може розраховувати на приватність у випадках, коли вона добровільно передає певну інформацію третім особам, зокрема, банкам, телефонним компаніям або Інтернет-провайдерам [6, с. 571].

Слід зауважити, що і сьогодні під впливом технологічного прогресу розширюються сфери суспільних відносин, що підпадають під захист Четвертої поправки Конституції США. Серед останніх найбільш знакових рішень Верховного Суду США у цій царині є рішення «Карпентер проти Сполучених Штатів Америки» (Carpenter v. United States), в якому Суд визнав, що уряд порушує Четверту поправку, отримуючи доступ до інформації про місцезнаходження мобільного телефону (CSLI) без ордеру на обшук. Судом було зазначено, що надання уряду доступу до записів мобільного зв'язку суперечить розумному очікуванню приватності, адже відображення даних про місцезнаходження мобільного телефону понад 127 днів забезпечило отримання всеосяжних відомостей про пересування заявника [7]. Судове рішення мотивоване, зокрема й тим, що такі дані можуть надати глибоке уявлення про особу загалом, розкриваючи не тільки відомості про її пересування, але й також сімейні, політичні, професійні, релігійні та сексуальні аспекти її життя. Таким чином, надання доступу до таких відомостей, забезпечує можливість майже ідеального спостереження за особою з боку уряду. Власне, саме цей мотив став ключовим для формування позиції Верховного Суду США.

Доктрина «розумного очікування приватності» еволюціонує і в американській юридичній науці. Про-

тягом останніх років з'являються, наприклад, дослідження, присвячені проблемам її реалізації при застосуванні технологій, пов'язаних із виявленням, запобіганням та лікуванням COVID-19 [8].

Як бачимо, характерною ознакою доктрини «розумного очікування приватності» в її американській інтерпретації є динамічність, адже науково-технічний прогрес та створення досконаліших технологій породжують нові питання у сфері забезпечення права на приватність.

Прецедентна практика ЄСПЛ. Доктрина «розумного очікування приватності» знайшла своє сприйняття також і по іншій бік Атлантики.

ЄСПЛ неодноразово звертався до тесту «розумного очікування приватності» для визначення того, чи підпадає певне втручання під сферу дії ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція). Однією з перших справ, де Судом було застосовано тест розумного очікування приватності стала справа «Хелфорд проти Сполученого Королівства» (Halford v. United Kingdom, Заява № 20605/92), в якій заявниця, яка обіймала посаду помічника головного констебля, скаржилася на порушення статті 8 Конвенції у зв'язку із перехопленням дзвінків, здійснених із її офісного та домашнього телефонів. Уряд стверджував, що телефонні дзвінки, здійснені пані Хелфорд з її робочого місця, не підпадають під захист статті 8, оскільки вона не могла мати жодних розумних очікувань приватності по відношенню до них. Натомість, ЄСПЛ, дотримуючись свої попередньої прецедентної практики дійшов висновку, що розмови заявниці по службовому телефону охоплюються поняттям «приватне життя» та «листування», оскільки немає жодних доказів того, що заявниця, як користувачу внутрішньої телекомунікаційної системи було надано будь-яке попередження про те, що дзвінки, зроблені через цю

систему, можуть бути перехоплені. Суд вважає, що вона повинна була мати розумне очікування приватності для таких дзвінків, забезпечене низкою гарантій [9].

У подальшому ЄСПЛ постійно звертався до цього тесту у справах, пов'язаних зі здійсненням контролю з боку роботодавця за кореспонденцією та іншими повідомленнями, що надсилаються працівниками з робочого місця, зокрема, «Барбулеску проти Румунії» (Case of Bărbulescu v. Romania, Заява № 61496/08) [10], «Копланд проти Ірландії» (Case of Copland v. The United Kingdom, Заява № 62617/00) [11] та «Ліберт проти Франції» (Case of Libert v. France, Заява № 588/13) [12].

Втім, тест «розумного очікування приватності» неодноразово застосовувався Судом і у справах, що стосуються кримінально-правових аспектів ст. 8 Конвенції. Передусім, у цьому ключі слід відзначити ті позиції, які висловлював Суд стосовно проведення обшуків та негласних заходів у робочому кабінеті.

Серед найвідоміших справ з подібним контекстом слід згадати справу «Пеев проти Болгарії» (Case of Peev v. Bulgaria, Заява № 64209/01). Вона стосувалася обшуку на робочому місці заявника у будівлі Генеральної прокуратури. Суд дійшов висновку, що він мав розумне очікування приватності принаймні відносно свого столу та шафа для документів, про що свідчить велика кількість особистих речей, які там зберігалися. При цьому, той факт, що він працював у державному органі та що його офіс знаходився в урядовому приміщенні, сам по собі не змінює цього висновку, особливо враховуючи, що заявник був не прокурором, а експертом-криміналістом, який працював у прокуратурі [13].

Схожий контекст мала справа «Ахлюстін проти Росії» (Case of Akhlyustin v. Russia, Заява № 21200/05), яка стосувалася проведення аудіо- та відеоспостереження

в робочому кабінеті заявника. Суд також вказав, що він мав розумне очікування приватності у своєму офісі, оскільки будь-яких попереджень з боку роботодавця про те, що офіс можуть знімати на відео, а дзвінки перехоплюватися не було [14].

Більш складний тест розумного очікування приватності було застосовано у справі «Бенедік проти Словенії» (Case of Benedik v. Slovenia, Заява № 62357/14). Ця справа пов'язана із незаконним отриманням від Інтернет-провайдера конфіденційної інформації (IP-адреси), яка дозволила ідентифікувати заявника. Вирішуючи питання про те, чи підпадає активність в Інтернеті під поняття «приватне життя» в значенні ст. 8 Конвенції, Суд, передусім, сформулював висновок про те, чи міг заявник розраховувати на те, що його конфіденційність буде захищатися і поважатися. Позиція Уряду полягала в тому, що оприлюднення заявником своєї динамічної IP-адреси свідчить про його відмову від права на повагу до приватного життя. Однак, на думку Суду, цей факт не має принципового значення, адже ключове питання полягає в тому, чи міг заявник розраховувати на конфіденційність своєї особи. Суд взяв до уваги те, що онлайн діяльність забезпечувала високий ступінь анонімності, а IP-адреса не могла бути відстежена без перевірки даних провайдером за запитом поліції [15]. У підсумку, ЄСПЛ констатував порушення ст. 8 Конвенції з тих підстав, що національне законодавство не містило у цьому контексті достатніх гарантій захисту права на приватність.

Рішення ЄСПЛ у справі «Перрі проти Сполученого Королівства» (Case of Perry v. The United Kingdom, Заява № 63737/00) вирізняється тим, що тест «розумного очікування приватності» у ньому було застосовано не стільки щодо способу втручання у приватне життя, скільки щодо характеру використання отриманих

даних. Заявник скаржився на порушення ст. 8 Конвенції через те, що під час його перебування у відділку поліції, здійснювалася таємна зйомка, а надалі ці записи були використані для пред'явлення свідкам для впізнання. На думку ЄСПЛ, не було жодних ознак того, що заявник мав розумні очікування саме щодо такого способу використання записів. Уряд стверджував, що такі дії практично нічим не відрізнялися від простого пред'явлення фотографій в альбомі для впізнання. Однак Суд не погодився з такою аргументацією, зазначивши, що ключова відмінність полягає у тому, що такий запис не було здійснено добровільно та за обставин, коли можна було обґрунтовано очікувати на спосіб його подальшого використання [16].

Наведені позиції ЄСПЛ дозволяють констатувати, що доктрина «розумного очікування приватності» була серйозно розвинута у його практиці. Суд застосовує такий тест в усіх випадках, коли є необхідною оцінка того, чи дійсно особа могла розраховувати на повагу до свого приватного життя за певних обставин та чи охоплюється таке втручання сферою дії ст. 8 Конвенції.

Законодавство, юридична доктрина та судова практика в Україні. У вітчизняній науці кримінального процесу доктрина «розумного очікування приватності» не піддавалася комплексним дослідженням, втім окремі розвідки щодо цього аспекту здійснювалися. Так, наприклад, О.Г. Шило обґрунтовувала доцільність надання критерію правомірного очікування приватності нормативного значення при визначенні поняття «житло чи інше володіння особи» ще у період чинності КПК 1960 року [17, с. 358]. І хоча така позиція не знайшла прямого відбиття у нормах нового КПК України, вона засвідчує той факт, що доктрина «розумного очікування приватності» розглядалася як концептуальна основа для

вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

ККС ВС вперше прямо застосував концепцію «розумного очікування приватності» у Постанові від 17 січня 2023 року (судова справа № 648/1543/15-к). Вирішуючи питання про допустимість доказів, отриманих в ході огляду кабінету слідчого, суд, посиляючись на правові позиції ЄСПЛ у справі «Пеев проти Болгарії», дійшов висновку про відсутність будь-яких обставин, які давали б підстави засудженому розумно розраховувати на можливість використовувати кабінет для свого приватного життя та/або на збереження конфіденційності в межах цього приміщення [1]. У даному рішенні суд сформулював достатньо важливу для правозастосовної практики позицію, відповідно до якої службовий кабінет особи не може вважатися житлом або іншим володінням, доступ до якого визначає виключно володілець.

Відповідна позиція ККС ВС була підтверджена й у Постанові від 14 вересня 2023 року в частині оцінки допустимості доказів, отриманих в ході обшуку [18].

Надалі вона знайшла доволі широке відображення у правозастосовній практиці судів нижчих ланок. І хоча у переважній більшості випадків посилання на доктрину «розумного очікування приватності» здійснювалося в контексті проведення оглядів та обшуків в службових кабінетах посадових осіб, наявні також і приклади виходу за межі виключно такого розуміння. Наприклад, в ухвалі Київського апеляційного суду таке посилання здійснюється в контексті огляду трупа на сходовій ділянці багатоквартирного будинку. Здійснюючи оцінку доводів захисника про недопустимість як доказів відомостей, що містяться в протоколі огляду, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що слідча (розшукова) дія головним чином зводилася до огляду самого трупа, його одягу, виявлення слідів

вчинення щодо нього протиправних дій. При цьому, огляд жодним чином не стосувався будь-яких приміщень чи їх елементів, де могли зберігатися особисті речі мешканців будинку, у разі чого могло би виникнути питання про порушення прав обвинуваченого або інших осіб з погляду «розумного очікування конфіденційності» [19].

Натомість, Полтавський апеляційний суд в своїй ухвалі від 30 березня 2023 року визнав правильною позицію суду першої інстанції щодо недопустимості доказів, отриманих внаслідок огляду домоволодіння, оскільки добровільну згоду на його проведення надала особа, що не є його фактичним володільцем. Мотивуючи свій висновок, суд послався на критерій «розумного очікування приватності», а також позиції ККС ВС, відповідно до яких титульний власник у певних випадках не може вважатися «особою, яка володіє» житлом чи іншим володінням, якщо таке володіння пов'язано зі сферою приватного життя іншої особи. Оскільки обвинувачений проживав у цьому місці доволі тривалий час, майже 10 років, хоча й без офіційних договірних підстав, він мав тісні зв'язки із ним, а отже, огляд у цьому приміщенні становив втручання у його приватне життя [20].

Доктрина розумного очікування приватності побічно знаходила своє відображення у практиці Вищого антикорупційного суду (далі – ВАКС) ще до формування аналізованих позицій ККС ВС. Доволі цікавим у розглядуваному аспекті є тест розумного очікування конфіденційності, застосований в ухвалі Апеляційної палати ВАКС від 18 січня 2022 в частині оцінки допустимості доказів, отриманих за результатами слідчого експерименту, проведеного в службового кабінеті. Суд, зокрема, взяв до уваги той факт, що втручання в права підозрюваної відбувалося шляхом проникнення в середину кабінету й перевірки та уточненні відомостей, що мали

значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, тобто способом який не порушував її очікувань щодо конфіденційності. Крім того, захист не доводив і судом першої інстанції не було встановлено фактів відкриття учасниками слідчої (розшукової) дії шаф, перегляду особистих паперів чи інших особистих речей підозрюваної, які знаходилися у кабінеті, в ході слідчого експерименту [21].

Наведена судова практика дозволяє констатувати формування тенденції на утвердження доктрини «розумного очікування приватності» як фундаментального критерію оцінки істотності порушень права на повагу до приватного життя в ході проведення слідчих (розшукових) дій, що пов'язані із обмеженням недоторканості житла чи іншого володіння особи.

Втім, вона наразі не застосовується для оцінки допустимості доказів, отриманих в ході інших процесуальних дій, що обмежують право на повагу до приватного життя. Однак у доктрині певні міркування з цього приводу висловлюються. Наприклад, Н.В. Глинська посилаючись на критерій «розумного очікування приватності» обстоює ідею недопустимості автоматичного обмеження права на приватність у випадку вилучення цифрового гаджета [22, с. 61].

Концептуальні ідеї доктрини «розумного очікування приватності» фактично знаходять свій прояв у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення ч.3 ст. 62 Конституції України від 20 жовтня 2011 року у якому було сформульовано позицію відповідно до якої обвинувачення у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних

положень або з порушенням порядку, встановленого законом, а також одержаних шляхом вчинення цілеспрямованих дій щодо їх збирання і фіксації із застосуванням заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», особою, не уповноваженою на здійснення такої діяльності [23]. Вона залишається актуальною і сьогодні, про що свідчать посилення на неї у судових рішеннях [24].

Потенційно застосовною доктрина розумного очікування приватності є й у ситуаціях, пов'язаних із оцінкою допустимості як доказів відомостей, отриманих в результаті аудіо-, відеоконтролю особи під виглядом приватного спілкування. Така практика сьогодні не є поодиноким [25; 26]. У даному контексті частково релевантними видаються позиції ЄСПЛ, сформульовані у справі «Перрі проти Сполученого Королівства» в частині розумного очікування майбутнього використання отриманих даних.

Ці аспекти закладають резерв для подальшого розширення сфери застосування доктрини «розумного очікування приватності» у вітчизняному кримінальному провадженні.

Висновки. Незважаючи на різний контекст застосування в межах національної, зарубіжної правових систем та у юриспруденції ЄСПЛ, єдиною лишається сутність доктрини «розумного очікування приватності». Ідеї, закладені у неї, формують певний тест інтрузивності, застосування якого надає можливість суду здійснити оцінку правомірності втручання у приватне життя особи при обмеженні її прав та свобод. Він передбачає пошук відповідей щонайменше на такі питання: 1) чи могла особа розраховувати на повагу до свого приватного життя за певних умов?; 2) чи відбулося втручання у її приватне життя при здійсненні правообмежувальних заходів?; 3) наскільки істотним було втручання у приватне

життя особи ?; 4) чи існували певні гарантії недоторканості приватного життя при здійсненні втручання з боку державних органів?

Доктрина «розумного очікування приватності» не має чітко визначеної сфери застосування, що є її перевагою, адже забезпечує здатність адаптуватися до нових аспектів права на повагу до приватного життя, що виникають у сучасному суспільстві. У кримінальному провадженні вона може бути застосовною щонайменше до таких аспектів як проведення слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із обмеженням недоторканості житла чи іншого володіння особи, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, обмеження права на приватність при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження (тимчасового доступу до речей і документів, які містять інформацію про приватне життя особи, тимчасового вилучення майна, арешту майна).

У вітчизняній правозастосовній практиці реалізація доктрини розумного очікування приватності у сфері кримінального провадження залишається обмеженою. Верховний Суд вперше прямо послався на неї як критерій оцінки допустимості доказів, отриманих під час обшуку в службовому кабінеті у Постанові від 17 січня 2023 року. Це стало імпульсом для сприйняття цієї позиції судами нижчих ланок, про що свідчать дедалі частіші посилання на неї у судових рішеннях. Втім, слід визнати, що сьогодні доктрина «розумного очікування приватності» знаходить своє відбиття виключно в аспекті оцінки допустимості доказів, отриманих під час проведення слідчих (розшукових) дій в житлі або іншому володінні особи. Таке обмежене розуміння сфери її застосовності не є виправданим, а тому увага науковців та правозастосувачів надалі має бути сфокусована на питаннях її реалізації в контексті

інших процесуальних дій, що пов'язані із обмеженням права на приватність.

Стаття присвячена дослідженню генези, змісту та перспектив реалізації доктрини «розумного очікування приватності» у сфері кримінального провадження.

Розкрито особливості розуміння змісту доктрини «розумного очікування приватності» в трьох правових вимірах: 1) законодавство, юридична доктрина та судова практика у Сполучених Штатах Америки; 2) прецедентна практика Європейського суду з прав людини; 3) законодавство, юридична доктрина та судова практика в Україні.

Зазначається, що характерною ознакою доктрини «розумного очікування приватності» в її американській інтерпретації є динамічність, адже науково-технічний прогрес та створення досконаліших технологій породжують нові питання у сфері забезпечення права на приватність.

Досліджуються проблеми застосування доктрини «розумного очікування приватності» у практиці Європейського суду з прав людини. Встановлено, що ЄСПЛ застосовує тест «розумного очікування приватності» у випадках, коли є необхідною оцінка того, чи дійсно особа могла розраховувати на повагу до свого приватного життя за певних обставин та чи охоплюється таке втручання сферою дії ст. 8 Конвенції.

Аналізуються питання реалізації основних постулатів доктрини розумного очікування приватності в українському кримінальному процесуальному законодавстві, доктрині та правозастосовній діяльності. На підставі аналізу судової практики встановлено, що доктрина «розумного очікування приватності» на тепер утверджу-

ється як фундаментальний критерій оцінки істотності порушень права на повагу до приватного життя в ході проведення слідчих (розшукових) дій, що пов'язані із обмеженням недоторканості житла чи іншого володіння особи. Встановлено резерви для більш широкого використання критерію «розумного очікування приватності» у національній правозастосовній практиці.

Ключові слова: засади кримінального провадження, кримінальне процесуальне доказування, допустимість доказів, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, Європейський суд з прав людини.

Zavtur V. The doctrine of «reasonable expectation of privacy»: genesis, content and issues of implementation in the sphere of criminal proceedings

The article is dedicated to the study of the genesis, content and prospects for the implementation of the doctrine of «reasonable expectation of privacy» in the sphere of criminal proceedings.

There were revealed the peculiarities of understanding the content of the «reasonable expectation of privacy» doctrine in three legal dimensions: 1) legislation, legal doctrine and judicial practice in the United States of America; 2) precedent practice of the European Court of Human Rights; 3) legislation, legal doctrine and judicial practice in Ukraine.

It is noted that a characteristic feature of the doctrine of “reasonable expectation of privacy” in its American interpretation is dynamism, because scientific and technical progress and the creation of more advanced technologies give rise to new issues in the field of ensuring the right to privacy.

The problems of applying the doctrine of «reasonable expectation of privacy» in the practice of the European Court of Human Rights

are studied. It was established that the ECtHR applies the «reasonable expectation of privacy» test in cases where it is necessary to assess whether a person could really count on respect for his private life under certain circumstances and whether such interference is covered by the scope of Art. 8 of the Convention.

The issues of implementation of the main postulates of the doctrine of reasonable expectation of privacy in Ukrainian criminal procedural legislation, doctrine and law enforcement practice are analyzed. Based on the analysis of judicial practice, it was established that the doctrine of «reasonable expectation of privacy» is now used as a fundamental criterion for assessing the significance of violations of the right to respect for private life conducting the investigative (search) actions related to the restriction of the inviolability of a person's home or other possessions. Reserves for a wider use of the «reasonable expectation of privacy» criterion in national law enforcement practice were founded.

Key words: principles of criminal proceedings, criminal procedural evidence, admissibility of evidence, investigative (search) actions, undercover investigative (search) actions, European Court of Human Rights.

Література

1. Постанова Верховного Суду від 17 січня 2023 року, судова справа № 648/1543/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108606087> (дата звернення: 21 грудня 2023).

2. Constitution of the United States. URL: <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm> (дата звернення: 21 грудня 2023).

3. Decision U.S. Supreme Court in case of *Olmstead v. United States* (1928) 277 U.S. 438. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/277/438/> (дата звернення: 21 грудня 2023).

4. *Decision U.S. Supreme Court in case of Katz v. United States* (1967) 389 U.S. 347. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/389/347/> (дата звернення: 21 грудня 2023).

5. Peter Winn. *Katz and the Origins of the Reasonable Expectation of Privacy Test*. *McGeorge Law Review*. 2016. Volume 40. Issue 1. Pp. 1-12. URL: <https://scholarlycommons.pacific.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1204&context=mlr> (дата звернення: 20 грудня 2023).

6. Orin S. Kerr. *The Case for the Third-party Doctrine*. *Michigan Law Review*. 2009. Volume 107. Issue 4. Pp. 561-602. URL: <https://repository.law.umich.edu/mlr/vol107/iss4/1/> (дата звернення: 21 грудня 2023).

7. *Decision U.S. Supreme Court in case of Carpenter v. United States* (2018) 138 S.Ct. 2206. URL: https://www.supremecourt.gov/opinions/17pdf/16-402_h315.pdf (дата звернення: 21 грудня 2023).

8. Wayne Unger. *Katz and Covid-19 How a Pandemic Changed the Reasonable Expectation of Privacy*. *Hastings Science and Technology Law Journal*. 2020. Volume 12. Number 1. Pp. 40-82.

9. *Case of Halford v. The United Kingdom* (Application № 20605/92): *Judgement of European Court Human Rights*, 25 June 1997. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58039> (дата звернення: 21 грудня 2023).

10. *Case of Bărbulescu v. Romania* (Application № 61496/08): *Judgement of European Court Human Rights*, 05 September 2017. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-17708> (дата звернення: 21 грудня 2023).

11. *Case of Copland v. The United Kingdom* (Application № 62617/00): *Judgement of European Court Human Rights*, 03 April 2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79996> (дата звернення: 21 грудня 2023).

12. *Case of Libert v. France* (Application № 588/13): *Judgement of European Court Human Rights*, 22 February 2018. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-181273> (дата звернення: 21 грудня 2023).

13. *Case of Peev v. Bulgaria* (Application № 64209/01): *Judgement of European Court Human Rights*, 26 July 2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81914> (дата звернення: 21 грудня 2023).

14. *Case of Akhlyustin v. Russia* (Application № 21200/05) : *Judgement of European Court Human Rights*, 07 November 2017. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-178342> (дата звернення: 21 грудня 2023).

15. *Case of Benedik v. Slovenia* (Application № 62357/14): *Judgement of European Court Human Rights*, 24 April 2018. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-182455> (дата звернення: 21 грудня 2023).

16. *Case of Perry v. The United Kingdom* (Application № 63737/00): *Judgement of European Court Human Right*, 17 July 2003. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-61228> (дата звернення: 21 грудня 2023).

17. Шило О.Г. *Теоретичні основи та практика реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України*. : дис. ...д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2011. 479 с.

18. *Постанова Верховного Суду від 14 вересня 2023 року, судова справа № 521/18533/15-к*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113722500> (дата звернення: 21 грудня 2023).

19. *Ухвала Київського апеляційного суду від 03 квітня 2023 року, судова справа № 755/5641/18*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110616826> (дата звернення: 21 грудня 2023).

20. *Ухвала Полтавського апеляційного суду від 30 березня 2023 року, судова справа № 639/8495/19*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110160941> (дата звернення: 21 грудня 2023).

21. *Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 18 січня 2022 року, судова справа № 754/10882/17*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102720962> (дата звернення: 21 грудня 2023).

22. Глинська Н.В. *Цифрові слідчі дії: актуальні аспекти забезпечення правомірності втручання в право особи на приватність*. Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 31 травня 2023 р. – Одеса: ОДУВС, 2023. С. 57-65.

23. *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Консти-*

туції України від 20 жовтня 2011 року № 12-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11#Text> (дата звернення: 21 грудня 2023).

24. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 01 березня 2023 року, судова справа № 335/8145/21. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/109265145> (дата звернення: 21 грудня 2023).

25. Постанова Верховного Суду від 20 липня 2023 року, судова справа № 756/7676/17-к. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/112315736> (дата звернення: 21 грудня 2023).

26. Постанова Верховного Суду від 26 травня 2022 року, судова справа № 753/16804/17. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/104583150> (дата звернення: 21 грудня 2023).

